

Плагиатство на чужди интелектуални произведения. Защита правата на автора

Ирина Атанасова

Plagiarism of copyright works. Protection the rights of the author: The paper analyses the crime "plagiarism" in details. The exemptions of plagiarism are pointed out. Some possible ways to proof and defend the authorship of copyright works are suggested. Different methods of legal protection against plagiarism are examined according to the Bulgarian Civil code and the Bulgarian Criminal code.

Key words: Copyright, Plagiarism, Authorship, Protection, Proof of authorship

ВЪВЕДЕНИЕ

От древността до наши дни плагиатството като символ на интелектуална кражба е било обсъждано в продължение на хилядолетия. Това престъпление е особено популярно в днешното динамично време, когато добрите идеи се експлоатират многократно и се създават условия за противоправно възпроизвеждане, презаписване и размяна на закриляни от авторското право произведения.

Понятието "плагиатство" е от латински произход. Плагиатството е претенцията за авторство на произведение, което в действителност е създадено от някой друг. По този начин плагиатът издава или публикува дадено чуждо произведение или част от него под свое име и започва да получава незаслужено облаги от това.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Плагиатството, като кражба на интелектуална собственост и аналогията от сравнението му с противозаконното присвояване на материална собственост е сбособствала за квалифицирането на деянието не като административно нарушение, а като деяние с повишена обществена опасност, т. е. като престъпление. В тази връзка плагиатството в повечето страни се наказва с наказателните им закони. [1] **Чл. 173 ал. 1** от сега действащия **български наказателен кодекс** обявява за престъпление плагиатството-издаването или използването под свое име или псевдоним на чуждо произведение на науката, литературата и изкуството или значителна част от такова произведение.

Непосредствен **обект на плагиатството** са неимуществените права от съдържанието на авторското право- т. е. обществените отношения, които осигуряват неприкосновенността на правото на създателя на произведение на науката, литературата или изкуството да бъде признат за техен автор и да иска името му, псевдонима му или друг индетифициращ знак да бъдат обозначаваани по съответния начин при всяко използване на произведението му. **Предмет на престъплението** по чл. 173 ал 1 е "чуждо произведение на науката, литературата, изкуството или значителна част от такова произведение." Значителна част от произведение, според наложилата се практика, е такава част, която съдържа съществена идея на чуждото произведение [2] и ще се определя според вида на произведението и значението на частта към него. Значителната част носи съществената идея, придава значението на съответното произведение, като тя е нещо конкретно, а не абстрактно. [3] Тук има значение и какъв е жанрът на произведението.

Георги Саракинов смята, че плагиатор е и този, който плагиатства чуждо произведение и когато времетраенето на авторското право върху него е изтекло или пък принадлежи на чуждестранно лице от държава, с която Република България няма споразумение за взаимна защита на авторски права. Докато според Емил Лозев произведения, на които са изтекли авторските им права не могат да бъдат

закриляни по наказателен път, но могат да се използват средствата на закрила по общия гражданскоправен ред – чл. 45 ЗЗД, Закона за защита на конкуренцията. [4]

Използването на анонимно произведение от свое име също е плагиатство тъй като анонимното произведение не е без автор. [5]

Характерен **белег на обективната страна на престъплението** е необходимостта предметът на престъплението да е интелектуален резултат от чужда творческа дейност. Деецът във всички случаи на плагиатство не е осъществил творческа дейност, чийто резултат е предмет на престъплението. Следователно не може да има плагиат на свое собствено произведение. Няма плагиатство и когато произведението се представи от дееца за произведение на трето лице.

Изпълнителното деяние се състои в издаване или използване на чуждо произведение. Според някои автори като Емил Лозев и Георги Саракинов терминът "издаване" е излишен тъй като издаването е вид използване[6]. Според Ал. Стойчев и Борислав Йотов издаването на произведение представлява закрепването му в някаква трайна форма, която прави предмета достъпен до широк кръг хора (отпечатване в периодично издание), докато използването на произведението е довеждането му до знанието на широк кръг лица без предмета да се закрепва в някаква трайна форма (публично представяне на художествена творба) [7].

Престъплението е формално-достатъчно е деецът да е осъществил действия по издаването или използването на предмета. Наказанието е лишаване от свобода до две години или глоба от сто до триста лева, както и обществено порицание.

От субективна страна за плагиатството е характерен пряк умисъл-деецът съзнава, че използва чуждо произведение изцяло или отчасти и има за жел да бъде възприет като автор на съответното произведение. Съществено е, че деецът не сочи действителния създател на интелектуалния продукт, при което у обществото може да възникне или възниква погрешна представа, че деецът е автор на произведението[8]. Възможно и наличието на съучастие.

Разликата между престъпленията интелектуално пиратство (контрафакция) и плагиатството се състои в това, че в първия слуаи някои използва чуждо произведение без съгласието на автора му, но като посочва името му, докато във втория случай някои използва чуждо произведение като го обявява за създадено от него. С контрафакцията се нарушават както авторките, така и сродните на тях права, докато плагиатството нарушава само авторското право [9].

В някои случаи, въпреки че има заимстване **не е налице плагиатство**- т. е деянието не е наказуемо. Такива изключения се наблюдават при използването на идеи и концепции, които не са реализирани и материализирани. Авторското право защитава само творческата интерпретация на автора и респективно формата в която тя се обективира [10]. В определени случаи няма плагиатство и когато определено произведение е създадено в рамките на трудово правоотношение (чл. 14 ЗАПСП). И на последно място не би могло да има плагиатстване и върху факти, сведения, новини, върху нормативни и индивидуални актове на държавни органи на управление. Всички те са изключени от обхвата на ЗАПСП (чл. 4 ЗАПСП).

2. Установяване и доказване на правото на авторство.

В България **авторското право** върху произведенията на науката, литературата и изкуството **възниква** от момента на тяхното създаване и не се нуждае от каквито и да са формални изисквания. По това тези обекти се различават от обектите на индустриалната собственост като марки, пеомишлени дизайни, изобретения, които следва да се регистрират по надлежен ред в Патентното ведомство, за да може притежателят им да се ползва с **право на защита**. За разлика от нас редица чужди законодателства допускат и други виждания по въпроса за възникване на правото на авторство: депониране на екземпляри от произведението, регистрация, нотариални

удоверявания, заплащането на такси, изготвянето или пускането в обръщение на екземпляри от произведението на територията на дадена държава и редица други изисквания [11]. В САЩ е въведена регистрацията на обектите на авторското право, която регистрацията обаче не е правопораждащ факт, а е създадена с цел да се улесни доказването.

Основният **принцип на Бернската конвенция** че за придобиването и ползването на авторски права поначало не са необходими каквито и да са формалности. Поради тази причина много години САЩ не се присъединяваха към Бернската конвенция. При приемането на Световната конвенция по авторско право през 1952 г. се направи компромис между континенталната правна система (Европа без Великобритания и Ирландия) и англо – саксонската правна система. В конвенцията се запази положението, при което в случай, че автор - гражданин на държава с континентална правна система поиска да защити авторските си права в страна с англо – саксонска система той трябва да изпълни всички формални предписания и в частност всички действия за “уведомяване за авторски права”. [12].

ЗАПСП въвежда оборимата **презумпция за авторство** (чл. 6 ЗАПСП), според която до доказване на противното за автор на дадено произведение се счита лицето, чието име или друг идентифициращ знак са поставени върху оригинала или копия от произведението по обичайния за това начин. Не е необходимо да се извършват допълнителни действия по регистрацията на произведението. В тежест на действителния автор е да обори тази презумпция и да докаже, че плагиатът не е автор. Задължителната регистрацията на произведенията би усложнила нещата за автора, но по този начин проблемът с плагиатството би бил силно ограничен [13].

Някои от **основните правни методи за защита и доказване правото на авторство са**: удостоверяване на произведението или на част от него пред нотариус, с което се удостоверява датата на създаване на произведението; регистрацията на произведението, която може да се извърши в България в Националната агенция към Главното управление по печата и книгоиздаването, където на произведението ще бъде предоставен международен стандартен книжен номер ISBN, който е уникален за това издание; сключване на определен вид авторски договор за използване на произведението, който да е с достоверна дата; предоставяне на произведението на сдружение за колективно управление на авторски права [14].

При **разследване на престъплението плагиатство, предметът на доказване** изисква да се докажат следните групи обстоятелства: какъв е непосредствения обект на престъплението – произведение на науката, литературата, изкуството; дали се казва за издаване или използване на съответно произведение, каква е издадената/ използваната част от произведението и дали тя е значителна; установено ли авторство на произведението и с каква степен на достоверност и безспорност; имало ли е съавторство и как са уредени отношенията между съавторите и др. [15]. Трябва да се установят и обстоятелствата, свързани с предмета на престъплението, с извършителя и с изясняването на вредите.

3. Защита срещу плагиатство

Българското законодателство предвижда три генерални способа за защита на авторското право и сродните му права - гражданскоправен, наказателноправен и административноправен. За постигане **едновременно на наказателноправна и гражданскоправна защита** е необходимо още при образуване на досъдебното производство или в хода на извършване на предварителната проверка да се уведоми носителят на авторското право за възможностите, предоставени му от закона.

Гражданският иск следва да бъде заведен срещу плагиатът и авторът следва да обори презумпцията по чл. 6 ЗАПСП, като не е ограничен в доказателствените

средства- частни свидетелстващи документи, свидетелски показания, експертиза на вещи лица както и процесуалния способ оглед. Искът за установяване на нарушение може да се съедини с **иск за обезщетение за нанесени от деянието вреди**. Обезщетение може да се търси както за имуществени така и за морални щети. Вредите могат да обхващат както преките загуби така и пропуснатите ползи и трябва да са пряка и непосредствена последица от нарушението. Ищец по иска за обезщетение може да бъде оригиналният носител на нарушеното право, вторичните носители на нарушеното право или организациите за колективно управление на права.

Авторът на произведението е свободен да заведе и някои от следните видове искове- иск за установяване по съдебен ред кой е носител на авторското право по чл. 124 на ГПК; осъдителен иск за неоснователно обогатяване по чл. 59 от ЗЗД; иск за собственост на материала, върху който е възпроизведено произведението по чл. 108 от ЗС.

Наказателното производство е от частен характер. В тъжбата се описват подробно всички обстоятелства свързани с извършеното престъпление. Върху частния тъжител лежи тежестта да докаже, че е действителният автор на произведението. Той може да се конституира и като граждански ищец.

В законодателството ни съществуват редица механизми за защита срещу плагиатство. Необходимо е обаче и авторите да се погрижат за защитата на своите произведения още от момента на създаване на произведението. Така те ще се предпазят от злоупотреби и ще запазят доказателствата, удостоверяващи авторството им.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Плагиатството като едно от основните авторско правни престъпления е широко разпространено. На практика нашата юриспруденция му отделя малко внимание и по този начин много прояви на плагиатство остават ненаказани със средствата на наказателното право. [16]

Някои от **необходимите мерки**, които трябва да бъдат взети в тази насока включват облекчаване на доказването на правото на авторство-не трябва авторите да бъдат обременявани да доказват своето право. Необходимо е също така въвеждане на способности за изчисляване на справедливи обезщетения за претърпените вреди, осигуряване на мерки за съхранение на доказателствата, както и завишаване на санкциите като цяло- размерът на глобата, имайки предвид размерът на претърпените морални вреди и пропуснати ползи се явява твърде малък.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Лозев, Е. , Актуални проблеми на авторското право и сродните му права. Изд. Сиела 2007, стр. 194-195

[2] Ненов Н. , Наказателно право, -особена част, стр. 487-488

[3] Йотов, Б. , Престъпления против интелектуалната собственост, изд. 'Св. Климент Охридски' 1997, стр. 35

[4] Лозев, Е. , Актуални проблеми на авторското право и сродните му права. Изд. Сиела 2007, стр. 194-195

[5] Саракинов Г. , Авторско право и сродните му права в Република България, изд. Сиби 2009г, стр. 296

[6] Саракинов Г. , Авторско право и сродните му права в Република България, изд. Сиби 2009г, стр. 296

[7] Стойчев, Ал. Престъпления против правата на човека, изд. Сиела 1997, стр. 214

[8] Стойчев, Ал. Престъпления против правата на човека, изд. Сиела 1997, стр. 215

[9] Саракинов Г. , Авторско право и сродните му права в Република България, изд. Сиби 2009г, стр. 297

[10]. Младенов, Момчил, . Плагиатство на авторскоправни произведения. Защита срещу плагиатство. Собственост и право-кн. 2/ 2008

[11] Д-р Михов, Петър –‘Съвременно състояние и предизвикателства на авторското право в Интернет. Способи и начини на защита на авторски права’, НБУ статии 18. 05. 2006 <http://isdo.nbu.bg/index.php?id=&p=articles&aid=607&page=0>

[12] Д-р Михов, Петър –‘Съвременно състояние и предизвикателства на авторското право в Интернет. Способи и начини на защита на авторски права’, НБУ статии 18. 05. 2006 <http://isdo.nbu.bg/index.php?id=&p=articles&aid=607&page=0>

[13] Младенов, Момчил, . Плагиатство на авторскоправни произведения. Защита срещу плагиатство. Собственост и право-кн. 2/ 2008

[14] Д-р Михов, Петър –‘Съвременно състояние и предизвикателства на авторското право в Интернет. Способи и начини на защита на авторски права’, НБУ статии 18. 05. 2006 <http://isdo.nbu.bg/index.php?id=&p=articles&aid=607&page=0>

[15] Проф. Беленски Радостин. Разследване на престъпления против интелектуалната собственост, изд. Сиела 2010, стр. 36-37

[16] Йотов, Б. , Престъпления против интелектуалната собственост, изд. ‘Св. Климент Охридски’ 1997, стр. 40

За контакти:

Докторант Ирина Атанасова, Югозападен Университет ‘Неофит Рилски’, Правно –исторически факултет, катедра- публичноправни науки и публичен мениджмънт
e-mail: atanasova_irina@yahoo.com

Докладът е рецензиран.